

L'Angleterre sous Élisabeth Ire

La monarchie anglaise possédait une autorité considérable sur le clergé et avait coutume d'intervenir dans le domaine religieux. Aussi le roi Henri VIII s'opposa à la Réforme et reçut du Pape le titre de « *defensor fidei* », toujours porté par ses successeurs. Mais, pour des raisons personnelles, Henri se fit reconnaître chef de l'Église d'Angleterre en 1534. C'est le « schisme », pas encore l'« hérésie », et après sa rupture, le roi était tout aussi capable d'exécuter les luthériens pour hérésie que les catholiques pour trahison.

L'Église anglicane posséda dès le début une physionomie originale. Deux tendances y vécurent côte à côte. L'une attribue aux institutions catholiques (épiscopat, liturgie) qui ont été préservées une origine divine; l'autre n'y attache qu'une valeur relative et a pour idéal une Église anglicane semblable aux Églises protestantes du continent.

Durant le règne d'Édouard VI (1547-1553), les réformateurs eurent les coudées franches dans l'anglicanisme, mais tout changea quand Marie Tudor (R. 1553-1558) monta sur le trône. Elle rétablit l'Église romaine et fit mettre à mort un grand nombre d'anglicans et de protestants. Ses persécutions contre ceux-ci, de même que son mariage avec un roi catholique, Philippe II d'Espagne, amenèrent une violente réaction.

Élisabeth Ire, qui succéda à sa sœur en 1558, s'efforça de rendre l'Église d'Angleterre acceptable à la grande majorité de ses sujets. C'est par ce moyen seulement qu'elle pouvait espérer garder l'Angleterre forte et unie. Élisabeth fut très

populaire. Elle parvint aussi à donner à son pays une grande prospérité matérielle en développant sa puissance maritime.

Les corsaires anglais écumaient les océans, ils étaient protégés par la reine, souvent financièrement intéressée dans leurs entreprises (voir page 92). John Hawkins organisa la traite des Noirs sur une grande échelle. Francis Drake surprit au large du Pérou un convoi espagnol chargé d'or et d'argent et le ramena sans encombre à Plymouth en 1580. La reine l'éleva à la dignité de chevalier.

Marie Stuart, la plus proche parente d'Élisabeth, était appelée à lui succéder. Marie était catholique, reine d'Écosse et veuve de François II de France. Elle épousa son cousin Darnley qui fut assassiné par Bothwell. Le mariage de Marie Stuart avec le meurtrier provoqua une révolte en Écosse. Marie s'enfuit en Angleterre. Élisabeth en profita pour la faire emprisonner et après dix-neuf ans signa son arrêt de mort (1587).

L'exécution de Marie Stuart, les incursions de Drake à Lisbonne et à Cadix, décidèrent Philippe II à armer une flotte : l'Invincible Armada. Elle devait conduire en Angleterre une armée de 30.000 hommes. Mais, depuis Henri VIII, la force de la marine anglaise n'avait fait que s'accroître. En juillet 1588, des navires anglais, bien moins nombreux, mirent en déroute les lourds vaisseaux espagnols qu'une terrible tempête acheva d'anéantir. C'en était fait de la puissance maritime de l'Espagne.

Les Anglais de leur côté, malgré plusieurs tentatives, ne réussirent pas à prendre pied sur la péninsule Ibérique.

En haut : Élisabeth Ire, Marie Stuart et Philippe II.

En bas : navires anglais attaquant l'Invincible Armada dans la Manche en 1588.

ENGELAND ONDER ELIZABETH I

In de tijd van de hervorming werden zowel Polen als Bohemen protestants. In Polen bekeerden de jezuiten het land geleidelijk opnieuw tot het katholicisme. Doch in Bohemen kon het protestantisme slechts door katholieke vervolgingen, onder de Habsburgers, worden uitgeroeid.

In Engeland hadden deze zaken een heel ander verloop. Hendrik VIII brak niet met Rome omdat hij van de protestantse idealen doordrongen was, maar voornamelijk om persoonlijke en politieke redenen. Na de breuk met Rome liet hij zowel de lutheranen wegens ketterij als de katholieken wegens landverraad terechtstellen. Zijn doel was, de middenweg te houden.

In die tijd deden de meeste Engelsen meer moeite om de Tudor-dynastie te behouden, dan godsdienstige kwesties te bespreken. Toch hoopten sommigen de anglicaanse kerk met Rome te verzoenen. Anderen, de hervormers, trachtten de anglicaanse kerk dichter bij de protestantse kerken van het continentale Europa te brengen. Onder de regering van Edward VI (1547-53) kregen de hervormers groten-deels hun zin. Maar later, toen koningin Maria de troon bestee, wijzigde zich de toestand volledig. Aangezien Maria als trouw katholiek was opgevoed, herenigde ze de Engelse kerk met Rome en liet vele leidende protestantse hervormers ter dood brengen. De door haar ondernomen vervolgingen tegen de protestanten en het feit dat ze de katholieke Filips II van Spanje huwde, deed een krachtige reactie tegen haar politiek ontstaan.

Toen Maria in 1558 kinderloos stierf, viel aan haar opvolgster, Elizabeth I, de taak te beurt om de kerk van Engeland te herbouwen in een vorm, die voor een grote meerderheid van haar onderdanen aanvaardbaar zou zijn. Slechts op die manier kon ze hopen, Engeland als een sterk en verenigd land te behouden. Indien ze was gehuwd met Filips II, die naar haar hand dong, dan zou Engeland misschien wel weer katholiek zijn geworden en tevens een zuivere satellietstaat van Spanje. Door een eventueel huwelijk met de één of andere protestantse prins hadden de hervormers wellicht de controle over de anglicaanse kerk gekregen. Engeland zou dan in godsdienstoorlogen zijn meegesleept. Maar koningin Elizabeth I bleef ongehuwd.

Gedurende bijna dertig jaar weigerden Elizabeth en haar voorzichtige raadgevers, zich op te werpen als kampioenen voor het protestantisme om niet te

worden verwickeld in de oorlogen, die op het vasteland woedden. Maar ze begrepen al die tijd heel goed, dat de katholieke staten en in het bijzonder Spanje, samenspannen om hetzij de Engelse kerk te doen terugkeren tot Rome, hetzij zijn ondergang te bewerkstelligen. Hoewel dus de Engelse regering geen openlijke oorlog tegen Spanje voerde, gaf ze in het geheim steun aan mannen als Hawkins en Drake, die, in een poging om het Spaanse handelsmonopolie met de Nieuwe Wereld te breken, gewapende overvallen op Spaanse schepen uitvoerden.

Niet alleen dat Filips II door deze aanvallen werd geprikkeld, maar ze deden hem ook inzien dat hij het als zijn plicht moest beschouwen, Engeland tot het katholieke geloof terug te brengen. Met dit doel ondersteunde hij voortdurend de katholieke Maria, koningin van Schotland, rivale en verwante van Elizabeth. Maria, weduwe van de Franse koning Frans II, was later gehuwd met Darnley, die haar secretaris Rizzio had vermoord. Daarna huwde ze Bothwell, die Darnley van het leven had beroofd. Deze laatste daad veroorzaakte een opstand in Schotland, zodat Maria naar Engeland vluchtte, waar ze ervan beschuldigd werd een samenzwering op touw te hebben gezet om de troon van Elizabeth in bezit te nemen. Ze werd gedurende negentien jaar gevangen gehouden, voordat Elizabeth, in 1587, met tegenzin het bevel voor haar terechtstelling ondertekende. En dit laatste feit deed er Filips ten slotte toe besluiten, tijdens de zomer van het volgende jaar een grote Armada (de Onoverwinnelijke Vloot) tegen Engeland uit te zenden. Deze vloot moest tevens de opstandige Nederlanden weer onderwerpen. Maar sedert de tijd van Hendrik VIII, die koninklijke scheepswerven bouwde, een school voor loodsen stichtte en toezicht hield op de bouw van een koninklijke vloot, was de Engelse zeemacht steeds gegroeid. In de maand juli 1588 verjaagden of vernietigden de kleinere maar snellere Engelse schepen, onder het bevel van Lord Howard, samen met de Nederlanders vele van de 130 galjoenen, die 20.000 Spaanse soldaten vervoerden. Nog een groot aantal andere schepen werd door stormen vernield. Hoewel de oorlog met Spanje nog enkele jaren voortduurde, brak deze zeeslag in werkelijkheid de Spaanse zeemacht en toonde aan, dat Engeland het leidende zeevarende land ter wereld was.

Boven : Elizabeth I ; Maria, koningin van Schotland en Filips II van Spanje. **Onder :** Engelse en Nederlandse schepen vallen in 1588, in het Kanaal, Spaanse galjoenen van de "Onoverwinnelijke Vloot" aan.

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.